

تشریح انسان در آموزش دانشجویان پزشکی

با رعایت ضوابط شرعی و حرمت جسد

دکتر لعیا قهاری^{۱*}، دکتر منوچهر صفری^۲، کامران حمزه ای^۳

مقدمه: اولین ملتی که به علم تشریح اعتنا کرده بودند حکمای فارس بودند. پس از آنها اطباء مصر که به تکمیل صنعت اجساد موتی و ذخیره کردن و تازه و خوب نگاه داشتن آنها بیشتر از شفای مرضی اهتمام داشتند، لذا در شکافتن بدن انسانها و مومیایی کردن آنها به مطالب تشریحی دست یافتند. بعد از آنها یونانیان بودند که چون تشریح انسان در مذهبشان نهی شده بود هرچه امتحان و تحقیق میکردند در حیوانات بود. استاد بقراط غالباً اوقات خود را در بیابانها و جاهای خلوت و جنگل ها بسر می برد و به عمل تشریح اشتغال داشت، خلوتی می جسته است که حیوانی بدست آورده و تشریح نماید. ارسطاطالیس اول کسی بود که حیوانات زنده را تشریح کرد. اولین کسانی که اجساد آدمی را تشریح کردند ارازسطراطوس (پسر ارسطاطالیس) و ایروفیل یا هروفیل (حکیمی در مدینه کرتاچنس) بودند و صنعت طب را به مردم می آموختند. زمان جالینوس عصر دوم ترقی تشریح نامیده می شد.

در مجموع گفته اند: علم طب معدوم بود بقراط آنرا ایجاد نمود ، مرده بود جالینوس احیاءش کرد، متفرق بود رازی جمعش نمود ، ناقص بود ابوعلی سینا تکمیلش کرد.

بسیاری از مراجع تقلید عصر ما تشریح بدن مرده مسلمان را حرام دانسته و علاوه بر آن مستلزم دیه میدانند ولیکن تشریح جسد کافر را جائز می شمردند. دلالتی که برای آن ذکر می شود:

- ۱- تشریح همانند مثله کردن است که توسط پیامبر اکرم (ص) و امیرالمومنین (ع) نهی شده است.
- ۲- تجهیز میت واجب و شتاب در آن لازم است. (تجهیز شامل غسل دادن ، کفن کردن وی ، نماز گزاردن و خاکسپاری)

چون تشریح موجب تاخیر خاکسپاری میشود با تجهیز و شتاب آن منافات دارد.

- ۳- جنازه مسلمان محترم است. امام صادق (ع) فرموده است: کسی که سر مرده ای را بریده است پرداختن دیه بر او واجب است زیرا مرده ، همانند زنده ، محترم است.

- ۴- تشریح جسد مسلمان برای آموزش های پزشکی

از یک سو احترام برمرده ی مسلمان واجب و هتک حرمت او حرام است و از سوی دیگر حفظ جان آدمی و فراهم ساختن امری که به نگهداری جان مسلمانان می انجامد نیز واجب است و کوتاهی و تسامح در آن حرام می باشد.

*۱ هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی ارتش

۲ هیات علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان

۳ کارشناس ارشد آناتومی دانشگاه علوم پزشکی ایران

قطعا حفظ جان مسلمانان به مراتب مهمتر از حفظ حرمت جسد بی جان مسلمان است، در نتیجه تشریح مسلمان جایز و بلکه واجب است. حضرت امام خمینی (ره) در کتاب تحریرالوسیله فرموده اند: اگر حفظ حیات مسلمین متوقف بر تشریح باشد و تشریح غیر مسلمان ممکن نباشد در اینصورت ظاهرا تشریح مسلمان جایز است. اگر شخصی وصیت کند که بعد از مرگش جسد او را در اختیار دانشگاه های علوم پزشکی جهت تشریح قرار دهند، چنین وصیتی جایز و عمل به آن واجب است. همانطور که ذکر شد فلسفه حرمت کالبد شکافی و تشریح اعضا، مراعات حق میت است و اینکه حرمت او همچون حرمت زمان حیات اوست و همچنان که انسان در زمان زنده بودنش اختیار بدن خود را جز در مورد خودکشی دارد، همینطور میتواند در مورد بدن مرده خویش وصیت نماید. تشریح میت بر اساس وصیت و اذن او خوار شمردن و تحک حرمت میت محسوب نمی شود بلکه این اقدام نشانه کرامت و بزرگواری او نیز می باشد. متن استفتائی که از محضر مبارک حضرت آیت الله العظمی خامنه ای رهبر معظم انقلاب اسلامی و مرجع عالیقدر جهان تشیع در مورد تشریح جسد بعمل آمده چنین است:

اگر نجات نفس محترمی یا کشف مطالب جدید علم پزشکی که مورد نیاز جامعه است و یا دستیابی به اطلاعاتی راجع به بیماری که زندگی مردم را تهدید می کند، منوط به آن باشد تشریح جسد میت اشکال ندارد، ولی واجب است تا حد امکان از جسد میت مسلمان استفاده نشود. با توجه به اینکه علم تشریح در یادگیری پزشکی و کسب مهارت برای درمان بیماری تنها کافی نمی باشد و دانشجویان برای فهم بهتر مطالب و مجاورت ها نیاز به تشریح جسد دارند لذا با رعایت اصول و موازین شرعی و حفظ حرمت جسد میتوان از آن بهره برد و در خاتمه با رعایت اصول اخلاقی و فقهی جسد و اعضای آن را با احترام به خاک سپرد.

روش تحقیق: این مقاله به صورت کتابخانه ای - مروری جمع آوری گردیده است.

کلمات کلیدی: تشریح، انسان، ضوابط شرعی